

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА	3
----------------	---

РАЗДЗЕЛ I. БЕЛАРУСКАЯ МОВА ЯК ГРАМАДСКАЯ ЖЫВА I АБ'ЕКТ Вывучэння	6
---	----------

1.1. Сучасная беларуская літаратурная мова як вучэбная дысцыпліна	6
1.2. Структура дысцыпліны “Сучасная беларуская літаратурная мова”	6
1.3. Сучасная беларуская літаратурная мова як аб'ект вывучэння	9
1.4. Ж гісторыі беларускай мовы	11
1.5. Нормы беларускай літаратурнай мовы	14
1.6. Беларуская нацыянальная мова і формы яе існавання	15
1.7. Дыялектная аснова беларускай літаратурнай мовы	20
1.8. Функцыянальна-стылявая дыферэнцыяцыя беларускай літаратурнай мовы	23
1.9. Беларуская літаратурная мова на сучасным этапе	25
1.10. Беларуская мова сярод славянскіх моў	26

РАЗДЗЕЛ II. ФАНАЛОГІЯ	29
------------------------------------	-----------

2.1. Фаналогія як раздзел мовазнаўства	29
2.2. Фанетыка як раздзел фаналогіі	30
2.3. Акустычныя асаблівасці гукаў	31
2.4. Артыкуляцыя. Артыкуляцыйны апарат	32
2.5. Артыкуляцыйная класіфікацыя гукаў	34
2.6. Змены гукаў у маўленчай плыні	39
2.7. Чаргаванні гукаў	42
2.8. Сілабіка	43
2.9. Акцэнталогія	44
2.10. Інтаналогія	47
2.11. Фанеміка як раздзел фаналогіі	48
2.12. Транскрыпцыя	51
2.13. Фанетычны аналіз	53

РАЗДЗЕЛ III. АРФАЭПІЯ	54
------------------------------------	-----------

3.1. Арфаэпія як раздзел мовазнаўства	54
3.2. Вымаўленне галосных гукаў	54
3.3. Вымаўленне зычных гукаў	55

РАЗДЗЕЛ IV. ГРАФІКА	58
----------------------------------	-----------

4.1. Графіка як раздзел мовазнаўства	58
4.2. Беларускі алфавіт. Суадносіны паміж літарамі і гукамі	59

4.3. Прынцыпы беларускай графікі	63
4.4. 3 гісторыі беларускай графікі	64
4.5. Графічны аналіз	68

РАЗДЗЕЛ V. АРФАГРАФІЯ

5.1. Арфаграфія як раздзел мовазнаўства	69
5.2. Прынцыпы беларускай арфаграфіі	70
5.3. Асноўныя правілы беларускай арфаграфіі	74
5.4. 3 гісторыі беларускай арфаграфіі	83
5.5. Арфаграфічны аналіз	89

РАЗДЗЕЛ VI. ЛЕКСІКАЛОГІЯ

6.1. Лексікалогія як раздзел мовазнаўства	90
6.2. Слова як адзінка лексічнай сістэмы мовы	91
6.3. Лексічнае і граматычнае значэнні слова	92
6.4. Тыпы лексічных значэнняў слова	94
6.5. Многазначнасць слова. Тыпы пераносных значэнняў слова	95
6.6. Аманімія	97
6.7. Паранімія	100
6.8. Сінанімія	102
6.9. Антанімія	104
6.10. Лексіка беларускай мовы паводле паходжання	106
6.11. Лексіка беларускай мовы паводле сферы ўжывання	113
6.12. Стылістычная дыферэнцыяцыя лексікі беларускай літаратурнай мовы	120
6.13. Актыўная і пасіўная лексіка	125
6.14. Змены ў лексіцы ў канцы XX – пачатку XXI ст.	130
6.15. Лексікалагічны аналіз	132

РАЗДЗЕЛ VII. АНАМАТАЛОГІЯ

7.1. Анаматалогія як раздзел мовазнаўства	134
7.2. Асноўныя паняцці анаматалогіі	135
7.3. Агульныя і ўласныя імёны	136
7.4. Тыпы онімаў	137
7.5. Анамастычныя ўніверсаліі	142
7.6. Паходжанне і ўтварэнне онімаў	143
7.7. Анаматалагічны аналіз	145

РАЗДЗЕЛ VIII. ФРАЗЕАЛОГІЯ

8.1. Фразеалогія як раздзел мовазнаўства	147
8.2. Аб'ём і межы фразеалогіі	147
8.3. Фразема як адзінка мовы	147
8.4. Варыянтнасць фразем	148

8.5. Семантычныя з'явы ў фразеалогіі	149
8.6. Семантычная характарыстыка фразем	151
8.7. Этымалагічная характарыстыка фразем	152
8.8. Марфалагічная характарыстыка фразем	153
8.9. Сінтаксічная характарыстыка фразем	154
8.10. Стылістычная характарыстыка фразем	156
8.11. Перыфраза	158
8.12. Фразеалагічны аналіз	158

РАЗДЗЕЛ IX. ПАРЭМІЯЛОГІЯ

9.1. Парэміялогія як раздзел мовазнаўства	160
9.2. Паняцце прыказкі	160
9.3. Сэнсавая класіфікацыя прыказак	161
9.4. Парэміялагічны аналіз	162

РАЗДЗЕЛ X. АФАРЫСТЫКА

10.1. Афарыстыка як раздзел мовазнаўства	163
10.2. Паняцце афарызма	163
10.3. Афарызацыя	164
10.4. Крылатыя словы	164

РАЗДЗЕЛ XI. МАРФЕМАЛОГІЯ

11.1. Марфемалогія як раздзел мовазнаўства	166
11.2. Асноўныя адзінкі марфемалогіі	167
11.3. Марфемная структура слова. Тыпы марфем	168
11.4. Сістэмныя адносіны паміж афіксами	175
11.5. Змены ў марфемнай структуры слова	177
11.6. Марфемалагічны аналіз	178

РАЗДЗЕЛ XII. ДЭРЫВАТАЛОГІЯ (СЛОВАЎТВАРЭННЕ)

12.1. Дэрываталогія як раздзел мовазнаўства	180
12.2. Асноўныя паняцці і адзінкі дэрываталогіі	181
12.3. Спосабы словаўтварэння	186
12.4. Дэрываталагічны аналіз	195

РАЗДЗЕЛ XIII. МАРФАЛОГІЯ

Тэма 1. Марфалогія як раздзел граматыкі	197
13.1.1. Агульная характарыстыка марфалогіі	197
13.1.2. Асноўныя граматычныя паняцці і адзінкі	197
13.1.3. Граматычна-семантычныя класы слоў (часціны мовы)	199

13.1.4. Дыскусійныя пытанні класіфікацыі часцін мовы	200
13.1.5. Сістэма часцін мовы ў беларускай лінгвістыцы	203
Тэма 2. Назоўнік	204
13.2.1. Агульная характарыстыка назоўніка	204
13.2.2. Тыпы назоўнікаў	205
13.2.3. Граматычныя катэгорыі назоўніка	209
13.2.4. Катэгорыя роду	209
13.2.5. Катэгорыя ліку	212
13.2.6. Катэгорыя склону	214
13.2.7. Сістэма скланення назоўнікаў у сучаснай беларускай мове	217
13.2.8. Скланенне асабовых імён і прозвішчаў	225
13.2.9. Скланенне геаграфічных назваў	231
13.2.10. Формы назоўнікаў з суфіксамі суб'ектыўнай ацэнкі	233
13.2.11. Словаўтварэнне назоўнікаў	233
13.2.12. Марфалагічны аналіз назоўніка	237
Тэма 3. Прыметнік	238
13.3.1. Агульная характарыстыка прыметніка	238
13.3.2. Тыпы прыметнікаў	238
13.3.3. Фармальныя асаблівасці прыметнікаў	241
13.3.4. Ступені параўнання якасных прыметнікаў	243
13.3.5. Формы прыметнікаў са значэннем суб'ектыўнай ацэнкі і меры якасці	245
13.3.6. Скланенне прыметнікаў	246
13.3.7. Словаўтварэнне прыметнікаў	248
13.3.8. Марфалагічны аналіз прыметніка	249
Тэма 4. Лічэбнік	250
13.4.1. Агульная характарыстыка лічэбніка	250
13.4.2. Тыпы лічэбнікаў паводле значэння	252
13.4.3. Тыпы лічэбнікаў паводле структуры	255
13.4.4. Скланенне лічэбнікаў	256
13.4.5. Асаблівасці сінтаксічнай сувязі лічэбнікаў з назоўнікамі	262
13.4.6. Няпэўна-колькасныя словы	263
13.4.7. Марфалагічны аналіз лічэбніка	263
Тэма 5. Займеннік	264
13.5.1. Займеннік як часціна мовы	264
13.5.2. Тыпы займеннікаў	266
13.5.3. Скланенне займеннікаў	269
13.5.4. Словаўтварэнне займеннікаў	278
13.5.5. Марфалагічны аналіз займенніка	278

Тэма 6. Дзеяслоў	279
13.6.1. Агульная характарыстыка дзеяслова	279
13.6.2. Інфінітыў	280
13.6.3. Асновы дзеяслова	280
13.6.4. Пераходныя і непераходныя дзеясловы	281
13.6.5. Зваротныя дзеясловы	282
13.6.6. Катэгорыя стану дзеяслова	283
13.6.7. Катэгорыя трывання дзеяслова	284
13.6.8. Прэдыкатыўныя катэгорыі дзеяслова	286
13.6.9. Спражэнне дзеясловаў	291
13.6.10. Класы дзеясловаў	293
13.6.11. Словаўтварэнне дзеясловаў	294
13.6.12. Марфалагічны аналіз дзеяслова	295
Тэма 7. Дзеепрыметнік як форма дзеяслова	296
13.7.1. Агульная характарыстыка дзеепрыметніка як формы дзеяслова	296
13.7.2. Утварэнне дзеепрыметнікаў	297
13.7.3. Ужыванне дзеепрыметнікаў	298
13.7.4. Пераход дзеепрыметнікаў у прыметнікі	298
13.7.5. Марфалагічны аналіз дзеепрыметніка	299
Тэма 8. Дзеепрыслоўе як форма дзеяслова	299
13.8.1. Агульная характарыстыка дзеепрыслоўя як формы дзеяслова	299
13.8.2. Утварэнне дзеепрыслоўяў	301
13.8.3. Ужыванне дзеепрыслоўяў	301
13.8.4. Пераход дзеепрыслоўяў у прыслоўі	302
13.8.5. Марфалагічны аналіз дзеепрыслоўя	302
Тэма 9. Прыслоўе	302
13.9.1. Прыслоўе як часціна мовы	302
13.9.2. Тыпы прыслоўяў паводле значэння	304
13.9.3. Ступені параўнання прыслоўяў	305
13.9.4. Формы суб'ектыўнай ацэнкі і меры якасці	306
13.9.5. Утварэнне прыслоўяў	307
13.9.6. Пераход слоў іншых часцін мовы ў прыслоўі	310
13.9.7. Прыслоўі ў ролі іншых часцін мовы	310
13.9.8. Марфалагічны аналіз прыслоўя	311
Тэма 10. Безасабова-прэдыкатыўныя словы (словы катэгорыі стану)	312
13.10.1. Агульная характарыстыка безасабова-прэдыкатыўных слоў	312
13.10.2. Тыпы безасабова-прэдыкатыўных слоў паводле значэння	312
13.10.3. Граматычныя асаблівасці безасабова-прэдыкатыўных слоў	313

13.10.4. Суаднесенасць безасабова-прэдыкатыўных слоў з іншымі часткамі мовы	313
13.10.5. Марфалагічны аналіз безасабова-прэдыкатыўных слоў	314
Тэма 11. Прыназоўнік	315
13.11.1. Агульная характарыстыка прыназоўніка	315
13.11.2. Тыпы прыназоўнікаў паводле паходжання	317
13.11.3. Структурныя тыпы прыназоўнікаў	319
13.11.4. Выкарыстанне прыназоўнікаў з рознымі склонамі	319
13.11.5. Асаблівасці ўжывання прыназоўнікаў у беларускай мове	320
13.11.6. Сінаніміка прыназоўнікавых канструкцый	321
13.11.7. Марфалагічны аналіз прыназоўніка	322
Тэма 12. Злучнік	323
13.12.1. Агульная характарыстыка злучніка	323
13.12.2. Тыпы злучнікаў	323
13.12.3. Злучальныя злучнікі	324
13.12.4. Падпарадкавальныя злучнікі	325
13.12.5. Адрозненне злучнікаў ад слоў іншых часцін мовы	326
13.12.6. Марфалагічны аналіз злучніка	328
Тэма 13. Часціца	328
13.13.1. Агульная характарыстыка часціцы	328
13.13.2. Тыпы часціц	329
13.13.3. Сэнсавыя часціцы	330
13.13.4. Мадальныя і мадальна-валявыя часціцы	331
13.13.5. Эмацыянальна-экспрэсійныя часціцы	332
13.13.6. Формаўтваральныя часціцы	332
13.13.7. Выкарыстанне часціц у словаўтварэнні	333
13.13.8. Марфалагічны аналіз часціцы	333
Тэма 14. Мадальныя словы	334
13.14.1. Агульнае паняцце пра мадальнасць	334
13.14.2. Мадальныя словы як частка мовы	335
13.14.3. Пытанне аб мадальных словах у лінгвістычнай літаратуры	336
13.14.4. Тыпы мадальных слоў	337
13.14.5. Суаднеснасць мадальных слоў са словамі іншых часцін мовы	337
13.14.6. Марфалагічны аналіз мадальных слоў	338
Тэма 15. Выклічнік. Гукапераймальныя словы	339
13.15.1. Агульная характарыстыка выклічніка	339
13.15.2. Тыпы выклічнікаў	340
13.15.3. Агульная характарыстыка гукапераймальных слоў	341

13.15.4. Тыпы гукапераймальных слоў	341
13.15.5. Адрозненне гукапераймальных слоў ад выклічнікаў	342
13.15.6. Марфалагічны аналіз выклічнікаў	342
РАЗДЗЕЛ XIV. СІНТАКСІС	343
Тэма 1. Сінтаксіс як раздзел граматыкі	343
14.1.1. Агульная характарыстыка сінтаксісу	343
14.1.2. Асноўныя аб'екты вывучэння сінтаксісу	344
14.1.3. Сінтаксічныя адзінкі, сінтаксічныя паняцці	344
14.1.4. Сродкі выражэння сінтаксічнай сувязі	345
14.1.5. Асноўныя аспекты апісання сінтаксісу	345
Тэма 2. Словазлучэнне	346
14.2.1. Словазлучэнне як сінтаксічная адзінка	346
14.2.2. Адрозненне словазлучэння ад слова і сказа	346
14.2.3. Свабодныя і несвабодныя словазлучэнні	347
14.2.4. Класіфікацыя словазлучэнняў	348
14.2.5. Структурная схема словазлучэння	350
14.2.6. Пытанні аб тыпах словазлучэнняў у лінгвістычнай літаратуры	351
14.2.7. Віды сувязі слоў у словазлучэнні	351
14.2.8. Сродкі выражэння сувязі слоў у словазлучэнні	353
14.2.9. Асаблівасці кіравання ў беларускай мове	353
14.2.10. Сінтаксічны аналіз словазлучэння	354
Тэма 3. Просты сказ	355
14.3.1. Сказ як сінтаксічная адзінка	355
14.3.2. Структура двухсастаўнага сказа	359
14.3.3. Галоўныя члены сказа	362
14.3.4. Дадачныя члены сказа	370
14.3.5. Аднасастаўныя сказы	381
14.3.6. Няпоўныя сказы. Словы-сказы	388
14.3.7. Камунікацыйная арганізацыя сказа	393
14.3.8. Сказы з параўнальнымі канструкцыямі	397
14.3.9. Сказы з аднароднымі членамі	402
14.3.10. Сказы з адасобленымі членамі	407
14.3.11. Пабочныя канструкцыі	412
14.3.12. Устаўныя канструкцыі	418
14.3.13. Зваротак	421
14.3.14. Сінтаксічны аналіз простага сказа	425
Тэма 4. Складаны сказ	426
14.4.1. Агульная характарыстыка складанага сказа	426

14.4.2. Тыпы складаных сказаў	428
14.4.3. Складаназлучаны сказ	432
14.4.4. Тыпы складаназлучаных сказаў	434
14.4.5. Складаназалежны сказ	441
14.4.6. Тыпы складаназалежных сказаў	444
14.4.7. Складаназалежны сказ з некалькімі даданымі часткамі	460
14.4.8. Бяззлучнікавы складаны сказ	467
14.4.9. Тыпы беззлучнікавых складаных сказаў	470
14.4.10. Складаны сказ з рознымі відамі сувязі (камбінаваны складаны сказ)	479
14.4.11. Тыпы складаных сказаў з рознымі відамі сувязі	480
14.4.12. Сінтаксічны аналіз складанага сказа	482
Тэма 5. Асноўныя адзінкі і формы арганізацыі звязнай мовы	485
14.5.1. Тэкст як аб'ект сінтаксісу	485
14.5.2. Функцыянальна-сэнсавыя тыпы тэксту	488
14.5.3. Перыяд	492
14.5.4. Складанае сінтаксічнае цэлае	493
14.5.5. Абзац	497
Тэма 6. Чужая мова	499
14.6.1. Спосабы перадачы чужаслоўя ў беларускай мове	499
14.6.2. Простая мова	499
14.6.3. Ускосная мова	502
14.6.4. Няўласна-простая мова	503
РАЗДЗЕЛ XV. ПУНКТУАЦЫЯ	505
15.1. Пунктуацыя як сістэма знакаў прыпынку	505
15.2. З гісторыі пунктуацыі	506
15.3. Сучасныя пунктуацыйныя знакі	508
15.4. Выкарыстанне знакаў прыпынку	508
15.5. Пунктуацыйны аналіз	511
РАЗДЗЕЛ XVI. ЛЕКСІКАГРАФІЯ	514
16.1. Лексікаграфія як раздзел мовазнаўства	514
16.2. Слоўнік як асноўная адзінка лексікаграфіі	515
16.3. З гісторыі беларускай лексікаграфіі	517
16.4. Структура слоўніка і яе кампаненты	537
16.5. Тыпы слоўнікаў	541
16.6. Лексікаграфічны аналіз	576
ЛІТАРАТУРА	578